

Сухоручко В.В.

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ВИСТУП ПЕТРА ТА ВАСИЛЯ СІЧКІВ НА ПАНАХИДІ ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

У статті висвітлено виступ-протест дисидентів на панахиді відомого українського композитора Володимира Івасюка 10 червня 1979 р. Петра й Василя Січків, котрі від імені Української гетьманської групи закликали провести незалежне та об'єктивне розслідування загибелі композитора. На основі проаналізованих архівних кримінальних справ слідства Львівського Комітету державної безпеки, документів Української гетьманської групи, матеріалів діаспорної газети «Свобода» і «Смолоскип» проаналізовано правозахисну діяльність Петра й Василя Січків та інших учасників Української гетьманської групи, які намагалися домогтися справедливого розслідування підозрілих смертей українських діячів культури, науки й мистецтва. У 1970-х роках українське суспільство сколихнула низка підозрілих смертей прогресивних діячів культури, науки й мистецтва. На жаль, до сьогодення не розкриті обставини та причини загибелі відомих українців: Алли Горської, Ростислава Палецького, Володимира Івасюка. Особливо шокувала українську громадськість смерть талановитого й популярного українського композитора Володимира Івасюка, проте тоталітарний режим відмовлявся від проведення міжнародних експертиз та об'єктивного розслідування. У зв'язку з цим учасники Української гетьманської групи Петро й Василь Січки, незважаючи на тиск каральної системи, наплюження з боку радянських засобів масових інформації, загрози бути репресованими, мали на меті домогтися об'єктивного розслідування загибелі Володимира Івасюка. Така позиція Січків стала однією з причин їх арешту та покарання трьома роками позбавлення волі суворого режиму. Арешт і переслідування Січків не залишилися непоміченими в середовищі українських дисидентів і міжнародних правозахисних організацій, які прагнули звільнити Петра й Василя Січків. Проте тоталітарний режим проігнорував ці вимоги.

Ключові слова: Василь Січко, Петро Січко, Володимир Івасюк, Комітет державної безпеки (КДБ), тоталітарний режим, каральна система, Українська гетьманська група.

Постановка проблеми. Після смерті Йосифа Сталіна в 1953 р. в Радянському Союзі була проведена десталінізація та часткова лібералізація суспільного життя. Були сподівання, що період «розстріляного відродження» ніколи не повториться. Однак низка підозрілих смертей українських культурних діячів у 1970-х рр. свідчила про протилежне. Найбільше шокувала українське суспільство смерть композитора Володимира Івасюка. Громадськість ставила під сумнів офіційну версію слідства про нібито самогубство композитора. Саме тому Петро й Василь Січки виступили від імені Української гетьманської групи на панахиді В. Івасюка з вимогою провести об'єктивне розслідування загибелі композитора та залучити міжнародні комісії.

Аналіз досліджень. У статті використано дослідження Лесі Верби «Підозрілі смерті в Україні вказують на причетність до них КДБ», у якій детально проаналізовано низку загадкових смертей представників творчої української інтелігенції в 1970-х рр., які були дуже авторитетними та

популярними серед українського суспільства. Дослідниця припускала, що до цього була причетна радянська каральна система. Також у статті використані матеріали архівних кримінальних справ Львівського Комітету державної безпеки, матеріали діаспорних газет «Свобода» та «Смолоскип», документи Української гетьманської групи. Ці джерела дали змогу глибоко й детально розкрити цю проблему. Особливо цінними є матеріали архіву Львівського КДБ, де міститься важлива інформація стосовно виступу Січків на панахиді композитора.

Мета статті полягає у висвітленні протесту Петра й Василя Січків на панахиді відомого українського композитора Володимира Івасюка, які від імені Української гетьманської групи закликали провести незалежне розслідування загибелі композитора.

Виклад основного матеріалу. Здавалося, що масові вбивства та репресії каральної системи Радянського Союзу проти українців залишилися в минулому. Однак низка підозрілих смертей

молодих і талановитих людей у 1970-х рр., обставини та причини їх загибелі, які так і не були розкриті, доводять протилежне. У 1970 р. було вбито Аллу Горську (художницю), у 1975 р. – Володимира Осадчого (брата політичного в'язня Михайла Осадчого), Івана Витенка (науковця, математика) – у 1976 р., Ростислава Палецького (художника) – у 1978 р., Михайла Мельника (історика, поета) – у 1979 р., Володимира Івасюка (композитора) – у 1979 р.

У 1979 р. вийшла стаття Лесі Верби в газеті «Смолоскип» під назвою «Підозрілі смерті в Україні вказують на причетність до них КДБ». На думку авторки статті, ув'язнення й арешт не завжди були найкращим засобом для тиску та дискредитації української національної інтелігенції. З точки зору Комітету державної безпеки (КДБ), завуальоване вбивство представника українського культурного середовища може набагато ефективніше придушити українське національне відродження, ніж арешт, адже радянський режим розумів, що судові процеси можуть привернути широку увагу до того, що навіть мистецька творчість є злочином у Радянському Союзі. Тоталітарний режим мав на меті всіма силами не дозволити талановитим і творчим людям займатися розвитком національної культури, яка не вписувалася в радянський соцреалізм. Із цієї причини каральна система організовувала вбивства таких митців, щоб зупинити таким чином українське національне відродження [1, с. 9].

Найгучніше вбивство, яке збурило українське суспільство, – смерть легендарного українського композитора, автора понад 100 пісень, понад 50 інструментальних творів Володимира Івасюка. Відомо, що В. Івасюк був професійним скрипалем, майстерно грав на фортепіано, віолончелі та гітарі. Його пісні звучали на всіх теле- й радіоканалах Радянського Союзу, він був народним улюбленцем. Вклад В. Івасюка в розвиток української музики важко переоцінити [15]. На момент смерті він працював над оперою, яка була присвячена козацькій епосі. Відомо, що за композитором постійно стежили радянські каральні органи [1, с. 9].

Зранку 24 квітня 1979 р. Володимир вийшов зі свого дому у Львові до консерваторії. В обід повернувся, узяв деякі свої ноти й знову пішов, сказавши, що через годину повернеться. Наступного дня однокурсники нібито бачили, як він крокував дорогою Винники-Львів. У відповідь на заяву матері 27 квітня міліціонери опитали всіх знайомих Володимира, проте безрезультатно.

І лише 18 травня 1979 р. тіло В. Івасюка було знайдено в лісі в Брюховичах [15]. За офіційною версією судово-медичної експертизи, а саме: заслуженого лікаря УРСР, доцента К. Тищенка, завідувача кафедри судової медицини Львівського медичного університету, кандидата медичних наук В. Зеленгурова, завідувача відділу судово-медичної експертизи трупів В. Нартикова, причиною смерті В. Івасюка було самогубство шляхом самоповішення [5, арк. 7]. Прохання батьків композитора щодо проведення повторного розтину незалежною судово-медичною експертизою було відхилено слідством [1, с. 9].

Смерть В. Івасюка за нез'ясованих обставин спричинила реакцію в суспільстві: тисячі людей прийшли на похорони на Личаківський цвинтар 22 травня 1979 р. [2, с. 5].

Осторонь цих подій не могли залишатися Василь і Петро Січки, які виступили від імені УГГ. Петро Січко – у минулому колишній політв'язень, у 1978 р. вступив до УГГ; Василь Січко – один із наймолодших учасників УГГ, вступив до УГГ в 1978 р., з 1975–1977 рр. навчався в Київському університеті імені Тараса Шевченка на факультеті журналістики, але в 1977 р. був відрахований з університету за використання твору Олеса Гончара «Собор» в курсовій роботі.

У день похорону українського композитора майор Івано-Франківського Комітету державної безпеки (КДБ) Медзяновський викликав на допит Петра Січка, щоб таким чином перешкодити Січкам поїхати на похорон композитора. Майор КДБ наполягав, аби П. Січко припинив свою «антирадянську діяльність», адже Петро Січко 30 квітня 1979 р. звернувся із заявою до Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР), у якій засудив репресії, котрі здійснювали каральні органи щодо В'ячеслава Чорновола, Василя Лісового, Василя Стуса, Євгена Сверстюка, Володимира Романюка, Івана Світличного, Ігоря Калинця, і відрікся радянського громадянства. У зв'язку з цим Медзяновський Петру Січку оголосив офіційне попередження, посиляючись на указ Президії Верховної Ради Радянського Союзу від 25 грудня 1972 р. [4, арк. 79].

Незважаючи на тиск каральної системи, Петро і Василь Січки 10 червня 1979 р. поїхали на панахиду до Львова на Личаківське кладовище віддати шану В. Івасюку. На панахиді були присутні тисячі людей. За свідченнями П. Січка, за ними спостерігали працівники КДБ, котрі, як і пересічні громадяни, були одягнені в цивільний одяг [4, арк. 33].

Схожа ситуація була на похороні поета, історика, який співпрацював з Українською гельсінською групою, – Михайла Мельника. Через тиск і переслідування каральних органів М. Мельник покінчив життя самогубством 10 березня 1979 р. У день похорону 12 березня 1979 р. невідомі люди спостерігали та фіксували, хто прийшов віддати останню шану історика [1, с. 12]. Цілком можна припустити, що це могли бути працівники КДБ або люди, які були пов'язані з радянською спецслужбою.

За спогадами П. Січка, окремі люди на панахиді сприйняли його за батька, а В. Січка – за брата В. Івасюка, можливо, тому що Січки були одягнуті в український національний одяг. Присутні говорили Січкам: «... вашого родича замордувало КДБ». Розповідали також, що 7 червня було здійснено наругу над могилою композитора: спалено всі вінки, які були принесені людьми, показуючи на присмалену полум'ям смереку, яка, як доказ цього злочину, стояла неподалік від могили. На панахиді Січки разом із людьми молилися і співали релігійні пісні й пісні композитора [4, арк. 33–34].

Згодом на панахиді від імені Української гельсінської групи виступив П. Січко. У цьому виступі П. Січко заперечив, що причиною смерті В. Івасюка було самогубство, заявив, що члени Української гельсінської групи та всі борці за права людини будуть боротися з неправдою та з порушенням законів. П. Січко закликав провести повторне розслідування цієї справи компетентними органами вищих державних інстанцій, а також вимагав здійснити міжнародну судово-медичну експертизу над прахом В. Івасюка [4, арк. 34], закликав присутніх людей: «Не треба журитись, треба боротись!» [9, с. 2].

Також виступив і Василь Січко. Він звинуватив у смерті В. Івасюка співробітників КДБ та закликав уважати 22 травня Днем пам'яті українців, які загинули від репресій тоталітаризму, адже саме в цей день відбувся похорон В. Івасюка. В. Січко підкреслював, що В. Івасюк загинув у застінках КДБ [5, арк. 148]. Але, на думку промовця, не тільки композитор загинув такою смертю; до смерті українських художників Алли Горської та Ростислава Палецького були також причетні працівники КДБ [5, арк. 181]. Виступ В. Січка завершив словами: «Слава Україні!» Присутні люди зустріли оваціями виступи Січків [5, арк. 148].

Практика вбивства відомих українських митців не була поодиноким в Радянському Союзі. Відомо, що за життя А. Горська зазнавала тиску з

боку каральної системи через її мистецьку та правозахисну діяльність. Вона була однією з авторів вітражу «Шевченко. Мати» в центральному корпусі Київського університету, який був приурочений 150-річчю Тараса Шевченка. Цей вітраж знищили за наказом університетського партійного комітету, натомість Аллу виключили зі Спілки художників України. Її змусили залишити Київ, тому вона влаштувалася на роботу в Донецьк. А. Горська виступала на захист українських дисидентів, зокрема Валентина Мороза. Під час хвилі арештів у 1965–1966 рр. художниця писала листи протесту, за що її неодноразово викликали на допити в КДБ. 28 листопада 1970 р. її знайшли вбитою в місті Василькові під Києвом у підвалі будинку тестя. Через день її тестя також знайшли мертвим [1, с. 9]. За офіційною версією слідства, 28 листопада 1970 р. тесть Алли Іван Зарецький завдав їй смертельних ран, ударивши декілька разів молотком по голові, унаслідок чого вона померла. Після здійснення вбивства І. Зарецький поїхав до Фастова, 29 листопада 1970 р., де в той же день здійснив самогубство, кинувшись під електропоїзд. Тіла загиблих працівники міліції виявили 2 грудня 1970 р. [5, арк. 183–188].

Однак поведінка міліціонерів дає змогу припустити те, що за цими вбивствами стояла каральна система. Наприклад, працівники правоохоронних органів зловтішалися над Євгеном Сверстюком, який знайшов тіло художниці, задаючи питання: «Як це сталося, що ти не захистив свою Горську?» [1, с. 9].

Також Ростислав Палецький, талановитий український художник, член Спілки художників України, був убитий 10 грудня 1978 р. у своєму будинку в селі Троїцьке Одеської області. Того дня додому до Р. Палецького прийшов підозрілий чоловік. Радянська пропаганда поширювала чутки, що Ростислав був п'яний, ударився й упав, унаслідок чого помер. Дружина художника Марія Лазарівна знайшла його мертвим. Він лежав у калюжі крові з потрісканим черепом і зламаними ребрами. Незважаючи на його репутацію та авторитет, жодна газета не опублікувала некролог. Відомо, що Р. Палецький мав намір подати заяву щодо отримання дозволу на еміграцію та виїхати із Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР) [1, с. 12].

Отже, у 1970-х рр. відбулася низка підозрілих смертей українських культурних діячів. Не проведено незалежних судово-медичних експертиз, не здійснено незалежне слідство, не розкрито причини й обставини загибелі представників

української творчої інтелігенції. У зв'язку з цим можна припустити, що радянський режим не був зацікавлений у належному розкритті цих злочинів, тому що саме радянські каральні органи могли бути причетними до них. Саме тому Петро й Василь Січки як учасники Української гельсінської групи у виступах на панахиді В. Івасюка вимагали незалежного розслідування цих злочинів.

На панахиді В. Івасюка серед присутніх були члени комсомольської організації Олександр Демідов, Володимир Мальсагов, Євген Сотенський, Любов Ващук, які пильно стежили за всіма подіями, щоб доповісти про все в КДБ. Зокрема О. Демідов у свідченнях помічнику прокурора Львівської області В. Іванову зазначив, що Січки виступили з «антирадянською наклепницькою промовою», а також що В. Січко листівки поклав у плащ, яким був обвитий постамент біля могили В. Івасюка. Якась жінка взяла ту записку, прочитала її і кинула на могилу, після чого листівки брали й читали інші люди, а деякі навіть переписували слова із цих листівок. О. Демідов звинувачував Василя Січка в авторстві листівок, у яких ішлося про причетність КДБ до смерті В. Івасюка: «Слава твоя вічна! Ти переможеш гнилий терор пройдисвітів-катів!»; «Ти Син України, Для нас Ти зоря! Тебе погубила, Рука москаля, Забригана кров'ю, З ім'ям КГБ, Та ми не забудем, Ніколи тебе! Хай прийме Франко, Тебе в лоно землі, Низький наш уклін, Ми приносимо тобі» [5, арк. 13–17, 141, 143].

Є. Сотенський забрав ці листівки. Однак, за свідченнями О. Демідова, Василь Січко разом з іншими людьми з натовпу намагалися забрати ці листівки в Є. Сотенського, але їм це не вдалося. Ці свідчення підтвердили Є. Сотенський, Л. Ващук, В. Мальсагов. О. Демідов написав заяву до Львівської прокуратури, у якій просив прийняти найжорсткіші заходи стосовно організаторів «антирадянської агітації», якими, на його думку, були Січки. Є. Сотенський написав заяву до Львівської прокуратури, у якій указав, що ці антирадянські листівки ображають його як комсомольця й Радянський Союз, тому він просив прокуратуру покарати «антирадянських діячів і державних зрадників». Л. Ващук написала заяву в прокуратуру Львівської області, де зазначила, що Січки, як учасники УГГ, у виступах на панахиді заявили, що В. Івасюк був не першою жертвою Радянського Союзу, що багато українців загинуло від рук режиму, та закликали до боротьби з режимом [5, арк. 17, 13, 50, 64].

У зв'язку з цим інцидентом 4 липня 1979 р. працівники КДБ провели обшук у будинку Січків у місті Долині. П. Січка й В. Січка заарештували й етапували до Львова, тримали там під вартою. Слідство здійснював помічник прокурора Львівської області В. Іванов. За його дорученням експертиза мала встановити: написані тексти «наклепницького антирадянського документа» В. Січком або іншою особою [6, арк. 158]. Проводила експертизу почерку Василя Ірина Верник – спеціаліст із дослідження почерків і підписів Львівського відділення Київського науково-дослідного інституту судових експертиз. Однак В. Січко заявив, що бажає, щоб дослідження почерку проводила московська та міжнародна група експертів, щоб висновок експертизи не був сфабрикований під тиском КДБ. Але в задоволенні цього клопотання В. Іванов категорично відмовив, вилучивши в підозрюваного зразки почерку. На вимогу слідства В. Січко написав слова друкованими літерами, які були зазначені в цих листівках [6, арк. 143, 144, 147–151].

Однак помічник прокурора Львівської області вимагав у В. Січка додаткові зразки почерку, щоб провести ще одну експертизу, але останній відмовився, мотивуючи тим, що проти нього несправедливо порушено кримінальну справу та що його вважають через це злочинцем, що ображає його гідність. Експерт І. Верник зробила висновок проведеної експертизи: «Виявити достатню кількість ідентифікаційних ознак не вдалося через відсутність у розпорядженні експерта достатньої кількості й належної якості зразків почерку В. Січка. Тому встановити, виконані зазначені тексти Василем Січком або іншою особою, не вдалося» [6, арк. 155, 159]. Отже, експертизою так і не було встановлено, хто був автором цих листівок.

У львівському слідчому відділі КДБ 20 липня 1979 р. відбулася очна ставка між П. Січком та О. Демідовим, а 6 вересня між О. Демідовим і В. Січком. О. Демідов на зустрічі підтверджував, що він їх бачив на панахиді та що саме вони проводили «антирадянську агітацію». Також була очна ставка між В. Мальсаговим і Петром і Василем Січками. В. Мальсагов стверджував, що саме вони здійснювали «антирадянську пропаганду». Однак Січки відмовлялися відповідати на запитання та не давали свідчень на очних ставках, адже вважали, що здійснюване проти них слідство незаконне й несправедливе, таке, що ображає їхню честь і гідність [6, арк. 23–48]. Під час слідства та допитів Січки жодного протоколу допиту й будь-яких документів органів судочинства не

підписали. Так вони протестували проти незаконного арешту, вважаючи, що кримінальна справа проти них була сфабрикована.

Задля паплюження в очах суспільства учасників українського правозахисного та дисидентського руху радянська каральна система використовувала свої пропагандистські засоби масової інформації. Зокрема, 19 липня 1979 р. вийшла стаття Миколи Топоровського в газеті «Ленінська молодь» під назвою «Брудним діям наклепників – ні!». Автор статті називав Січків «нікчемними людьми», які намагалися підпорядкувати трагедію своїм «брудним антирадянським інтересам». Автор статті звинувачував Січків, що саме вони поклали на могилу В. Івасюка антирадянські листівки, і висловив вдячність членам комсомольського загону, які вилучили ці листівки й доповіли про це в КДБ. Виступи Січків автор статті назвав «націоналістичними викрутасами», які нібито використали ім'я В. Івасюка задля політичної провокації [16, с. 3].

Однак діаспорна газета «Свобода» в США висловила підтримку Січкам і всім учасникам УГГ. Зокрема, на захист арештованих Січків виступила Раїса Мороз (дружина дисидента Валентина Мороза) у Вашингтоні на третьому трибуналі імені Андрія Сахарова в Сенаті США [14, с. 1]. Р.Мороз наголошувала на тому, щоб світова спільнота більше приділяла увагу українським політичним в'язням. Вона зазначила, що Василя і Петра Січків переслідували, бо останній відмовився співпрацювати з КДБ. Р. Мороз закликала писати листи до українських політв'язнів, адже для них це мало велике значення та підтримувало їх морально. Вона ініціювала створення координаційного центру, щоб допомогу розділювати рівномірно, а не давати допомоги більше тим в'язням чи їхнім родинам, які були більш відомі на Заході [12, с. 4]. На захист Січків та інших членів УГГ став також голова Закордонного представництва УГГ генерал Петро Григоренко під час доповіді у Вашингтоні на третьому трибуналі імені Андрія Сахарова, у якій зазначив: «Боролось і боряться українці, ... М. Руденко, О. Тихий, М. Маринович, М. Матусевич, Л. Лук'яненко, В. Овсієнко, О. Бердник, Ю. Литвин, Петро і Василь Січко, Й. Зісельс, О. Мурженко». П. Григоренко підкреслював, що КДБ – це провокативна бандитська організація, яка проти правозахисників діє шляхом залякування й бандитських нападів. П. Григоренко, як і Січки, пов'язував убивство А. Горської та Р. Палецького з діяльністю КДБ [12, с. 2]. За словами П. Григоренка, неоднора-

зово під час слідства й у «профілактичних розмовах» працівники КДБ, погрожуючи, запитували: «Що, за Горською хочеш піти?» [9, с. 2].

Генерал П. Григоренко був упевнений, що В. Івасюка вбила каральна система. Він задавався питанням, для чого КДБ влаштувало повішення, адже можна було закопати та сховати тіло, як це робили працівники КДБ з численними жертвами. Але, на думку генерала, мета була іншою – не сліди сховати, а залякати. Мовляв, і з вами таке може трапитися, якщо прогніваєте радянський режим [12, с. 4].

П. Григоренко прагнув привернути міжнародну увагу до репресій щодо правозахисників, які здійснювала радянська каральна система. Із цією метою генерал організував мітинги в Нью-Йорку біля будинку радянської дипломатичної місії при Організації Об'єднаних Націй, який відбувся в суботу 10 листопада 1979 р. у Нью-Йорку. Організаторами були представники Української, Московської, Литовської та Вірменської гельсінських груп у співдружності з правозахисним комітетом Захисту Тетяни Веліканової. Дата мітингу вибрана була не випадково, адже 9 листопада 1976 р. було створено Українську гельсінську групу. Демонстранти вимагали, щоб радянський уряд звільнив усіх політв'язнів. У мітингу брали участь Петро та Зінаїда Григоренки, Віктор Боровський, Людмила Алексєєва, Амбарцум Хлгатян, Павло Литвінов та інші правозахисники. Демонстранти тримали транспаранти й портрети Миколи Руденка, Олеса Бердника, Василя й Петра Січків, Мирослава Мариновича, Миколи Матусевича, Гліба Якуніна та інших політв'язнів. У виготовленні транспарантів і портретів політв'язнів допомогли учасникам демонстрації члени Комітету оборони радянських політв'язнів. На завершення демонстрації учасники написали листа до Леоніда Брежнєва, у якому було зазначено: «Негайно звільнити Т. Веліканову, М. Горбала, А. Терляцкіса, Г. Якуніна, всіх ув'язнених членів Української гельсінської групи та інших правозахисників». Так був висловлений протест проти порушення прав людини, виражено солідарність і підтримку тим, хто боровся за права людини та відбував за це покарання у в'язниці [7, с. 6].

Відомо, що на проблему порушення прав людини й репресії щодо правозахисників в СРСР звернула увагу міжнародна правозахисна організація «Міжнародна амністія» («Amnesty International»), яка звернулася з відкритим листом до уряду СРСР із закликом і вимогою звільнити всіх політв'язнів, зокрема «О. Берд-

ника, Василя й Петра Січків, Ю. Литвина, вірменина Е. Артуніяна та інших». «Міжнародна амністія» підкреслювала, що у зв'язку з Олімпійськими іграми 1980 р. радянська влада вже почала «відповідну підготовку» й арештовувала критиків влади. «Міжнародна амністія» звернулася до Міжнародного олімпійського комітету, наголошуючи на репресіях радянського режиму [13, с. 1]. На захист Петра й Василя Січків у 1979 р. стали голова Американської гелсінської групи Роберт Бернстін і його заступник Орвілл Шелл ц зверненні до Леоніда Брежнєва, Володимира Щербицького та прокурора В. Іванова, який вів справу Січків. Вони закликали їх докласти всіх можливих заходів задля звільнення Січків [3, с. 1].

Водночас П. Січко, перебуваючи в слідчому ізоляторі, намагався знайти справедливість у вищих органах влади СРСР, тому 15 листопада 1979 р. надіслав телеграму генеральному прокурору Радянського Союзу, де вказував, що він і його син Василь – учасники Української гелсінської групи – утримуються незаконно в слідчому ізоляторі Львівського КДБ без пред'явлення юридичних документів [6, арк. 243]. Однак жодної офіційної реакції на цю телеграму П. Січка не було. Перебування в слідчому ізоляторі негативно позначилося на здоров'ї П. Січка. Відомо, що 22 листопада 1979 р., коли до камери принесли обвинувальний висновок слідства Львівської прокуратури, Петро Січко пережив серцевий напад. Щоправда, згодом стан його здоров'я вдалося стабілізувати [11, с. 6].

Як відомо, законами СРСР передбачено, що судові процеси мають відбуватися відкрито, окрім злочинів, які пов'язані з порушенням державних таємниць. Проте насправді більшість політичних в'язнів судили на закритих судових процесах. У зв'язку з цим «Міжнародна амністія» надіслала протести до Генерального секретаря ЦК КПРС Л. Брежнєва проти закритих судів. Однак радянський уряд ніяк не відреагував на ці заяви [8, с. 1].

Суд над Василем і Петром Січками відбувся 4 грудня 1979 р. у Львівському обласному суді в складі: судді Є. Крючкова, заступника прокурора Львівської області А. Руденка та адвокатів Г. Брусенцова й О. Гаврикова. Цей суд, як і більшість судових процесів, які відбувалися над дисидентами, був закритим. До зали суду була допущена тільки «спецпубліка» (спеціальні люди, які були відібрані радянською каральною системою задля присутності на судових процесах і відігравали роль масовки). Натомість Стефанія Петраш-Січко – дружина Петра Січка та мама Василя Січка – не була повідомлена про дату судового засідання, вона

тільки випадково дізналася про судове засідання аж через три дні після суду [11, с. 4–5].

Петра й Василя Січків прокуратура звинувачувала за виступ 10 червня 1979 р. на панахиді В. Івасюка на Личаківському цвинтарі у Львові. Також В. Січку інкримінували його вірші, написані під час навчання в університеті, а П. Січку – його лист до Президії Верховної Ради УРСР від 30 квітня 1979 р., у якому він протестував проти репресій щодо членів УГГ [11, с. 5].

Підсудні не визнали себе винними й бойкотували судові засідання. Петро Січко заявив: «Не визнаю над собою кадебітського слідства цього суду, оскільки це є порушенням конституції УРСР, ст. 50... Відмовляюсь від адвокатського захисту і прошу адвокатів залишити зал, оскільки їх призначено без нашої на те згоди». Василь Січко заявив: «Я не визнаю радянського суду, як неправомірного. Щодо мене – я зрікся радянського громадянства письмовою заявою від 18 вересня 1977 року і здав свої документи – паспорт і військовий квиток» [11, с. 5].

Відомо, що Львівський суд 4 грудня 1979 р. призначив Січкам такі вироки за статтею Кримінального кодексу Української Радянської Соціалістичної Республіки: 187-1 – «поширення наклепницьких вигадок про радянський державний і суспільний лад»: Петру – 3 роки позбавлення волі в колоніях суворого режиму, Василю – 3 роки позбавлення волі в колоніях посиленого режиму. В. Січко відбував покарання в Черкасах у виправній трудовій колонії (ВТК) Черкаси-4, установа ЄЧ-325/62, а П. Січко – у ВТК міста Брянка Ворошиловградської (Луганської) області установі УЛ 314/11 [6, арк. 394–396]. 10 грудня 1979 р. в День прав людини Січкам до камер було винесено судовий вирок, але вони відмовилися його підписувати. Від подання касаційної скарги Січки також відмовилися [11, с. 5]. Відомо, що каральна система всі судові витрати стягнула на користь держави з Василя й Петра Січків по 38 карбованців із кожного [6, арк. 356].

Отже, у 1970-х роках відбулася низка підозрілих смертей представників української інтелігенції. Вони не виступали відкрито проти радянської влади, але при цьому намагалися активно розвивати українську культуру. Однак для режиму вихід української культури за рамки соцреалізму становив значну загрозу. Молоді талановиті художники, музиканти були популярними серед молоді та несли в маси українське мистецтво. Проте для радянського режиму національне мистецтво було державним злочинном. На жаль, до сьогоднішнього дня так і не

вдалося точно з'ясувати обставини й причини смертей Володимира Івасюка, Алли Горської, Ростислава Палецького та інших представників української інтелігенції. Однак точно відомо одне: радянський уряд був противником залучення міжнародних судово-медичних експертиз, проведення незалежного слідства й відмовляв у проведенні повторних експертиз.

Учасники Української гельсінської групи Петро й Василь Січки, незважаючи на тиск каральної системної та загрози бути заарештованими, у 1979 р. вимагали незалежного й міжнародного

розслідування загибелі українського композитора Володимира Івасюка. Вони від імені УГГ у виступах на його панахиді закликали суспільство звернути увагу, що не тільки Володимир Івасюк загинув підозрююлю смерттю через свою творчу діяльність, а й Алла Горська та Ростислав Палецький. Василь і Петро Січки стверджували, що до цих смертей причетною була радянська каральна система. Реакцією каральних органів на бажання Січків знайти відповідь, хто винен у смерті композитора був арешт, судова розправа та вирок у вигляді 3 років позбавлення волі.

Список літератури:

1. Verba L. Suspicious Deaths in Ukraine Point to KGB Involvement. *Smoloskyp*. 1979. № 4. Р. 9, 12.
2. Zwarun A. The Day the Music Died. *Smoloskyp*. 1979. № 4. Р. 4–5.
3. Американська Гельсінська Група вимагає звільнення Петра і Василя Січків та О. Бердника. *Свобода*. 1979. № 189. С. 1–4.
4. Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області. Справа № 37528-П. Том 1. Арк. 241.
5. Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області. Справа № 37528-П. Том 2. Арк. 188.
6. Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області. Справа № 37528-П. Том 3. Арк. 420.
7. Відбулася демонстрація правозахисників. *Свобода*. 1979. № 278. С. 1–6.
8. Готують процеси діячів українського руху опору; українські політ'язні в «психушках». *Свобода*. 1979. № 276. С. 1–4.
9. Григоренко П. Незламні (До третьої річниці створення Української Гельсінської Групи). *Свобода*. 1979. № 269. С. 1–5.
10. За національні права підсоветських народів. *Свобода*. 1979. № 232. С. 1–4.
11. Закордонне представництво Української Гельсінської Групи. *Вісник репресій в Україні*. 1980. № 1-3. С. 1–24.
12. Колишні українські політ'язні звітують про Сахаровські свідчення у Вашингтоні та про трагічну ситуацію в Україні. *Свобода*. № 226. С. 1–4.
13. Міжнародна амністія вимагає від СССР безумовного звільнення всіх політ'язнів. *Свобода*. 1979. № 235. С. 1–4.
14. У Вашингтоні закінчився третій трибунал ім. А. Сахарова. *Свобода*. 1979. № 225. С. 1–6.
15. Терещук Г. Феномен Володимира Івасюка. Сьогодні українському композиторові було б 70. URL: [//www.radiosvoboda.org/a/29798278.html](http://www.radiosvoboda.org/a/29798278.html).
16. Топоровський М. Брудним діям наклепників – ні! *Ленінська молодь*. 1979. 19.07. С. 3.

Sukhoruchko V.V. SPEECH BY PETER AND VASILY SICHKO AT THE MEMORIAL SERVICE OF VOLODYMYR IVASYUK

The article covers the protest of dissidents at the memorial service of the famous Ukrainian composer Volodymyr Ivasyuk on June 10th, 1979, Peter and Vasyl Sichkiv, who on behalf of the Ukrainian Helsinki Group called for an independent and objective investigation into the composer's death. Based on the analyzed archival criminal cases of the Lviv State Security Committee, documents of the Ukrainian Helsinki Group, materials of the diaspora newspaper Svoboda and Smoloskyp, the human rights activities of Petro and Vasyl Sichkiv and other members of the Ukrainian Helsinki Group who tried to achieve fair justice culture, science, and art. In the 1970s, Ukrainian society aroused several suspicious deaths of progressive figures in culture, science, and art. Unfortunately, until today, the circumstances and causes of death of famous Ukrainians: Alla Gorskaya, Rostislav Paletsky, Volodymyr Ivasyuk have not been revealed. The Ukrainian public was particularly shocked by the death of the talented and popular Ukrainian composer Volodymyr Ivasyuk, but the totalitarian regime refused to conduct international examinations and an objective investigation. In this regard, members of the Ukrainian Helsinki Group Petro and Vasyl Sichky, despite pressure from the punitive system, insults from the Soviet media, and threats of repression, aimed to achieve an objective investigation into the death of Volodymyr Ivasyuk. This position of the Sichks was one of the reasons for their arrest and three years of strict imprisonment. The arrest and persecution of Sichkiv did not go unnoticed among Ukrainian dissidents and international human rights organizations seeking to release Petro and Vasyl Sichkiv. Though the totalitarian regime ignored these demands.

Key words: Vasyl Sichko, Petro Sichko, Volodymyr Ivasyuk, State Security Committee (KGB), totalitarian regime, punitive system, The Ukrainian Helsinki Group.